YABANCI GİRİŞİMCİLİĞİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Muhsin HALİS[*]
Metin YILDIRIM[*□]
Bülent ÖZKAN[*□□]
Gökçen ÖZKAN[*□□]

Özet

Yeni girişimcilerin, yeni girişimlerle iktisadi hayatta varlık gösterebilmesi için uygun piyasa koşullarına gereksinim vardır. Bu koşullar hem iç hem de dış piyasalar için önemlidir. Yani yerel piyasa koşulları yerel girişimciler için olduğu kadar sermayesiyle yerel piyasaya gelmeye aday yabancı girişimciler için de önemlidir. Sermaye hareketleri açısından yerel girişimcilerin yabancı girişimcilerden daha cesur ve atak davrandıklarına dair bir kanaat vardır. Ancak girişimcilerin yaratacağı zenginlik açısından yabancı girişimci (yabancı sermaye) gelişmekte olan ülkeler için oldukça anlamlıdır. Yabancı girişimcilerin çekingen davranışlarını çözümlemek için, yerel piyasada risk olarak algılanan faktörlerin, bunlar arasında özellikle ekonomik ve politik belirsizliklerin irdelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışmada, ilkönce, konuya ilişkin açıklamalar kısaca sunulacaktır. Çalışmanın araştırma kısmında ise Güney Doğu Anadolu Bölgesinde (özellikle Gaziantep'te) faaliyet gösteren işverenlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakış açısını ölçmeye yönelik bir saha araştırmasına yer verilmiştir. Uygulama bölümünde işverenlerin kategorize edilmiş niteliklerine bağlı olarak belirli parametreler seçilerek doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakış açıları analiz edilmiştir. İstatiksel hipotezlerin ölçümü için SSPS ve EViews programları, araştırma hipotezlerinin ölçümü için tekli ve çoklu regresyon analizleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Yabancı sermaye, Girişimci, Yabancı Sermayenin Önündeki Engeller*

ASSESSMENT ORIENTED RESEARCH OF THE FACTORS EFFECT THAT FOREIGN ENTREPRENEURSHIP

Abstract

It need be adequate market conditions for new enterpreneurs with enterprises can alive in economic life. These conditions are important for both internal and external markets. Namely, local market conditions are important for foreign enterpreneurs that candidate to come to local market with capital, as well as local enterpreneurs. There is belief about local enterpreneurs act more brave and more impulsive than foreign enterpreneurs for capital movement. However, foreign enterpreneurs (foreign capital) are significant for developing countries in enterpreneurs create richness context. To analysis caution act of foreign enterpreneurs, it necessary explicating factors perceiving as a risk in local market and in through these, especially political and economical uncertainity. In this context, in this text, in the first intance, explanation about subject is represented. In research chapter of text, a field study for evaluate view point about foreign direct capital investments of employers that have operations in South-East Anatolian Region (especially in Gaziantep) is discussed. In practice chapter, analysis that foreign direct capital investments view point of employers via selecting specific parameters that under employers' quality classifications. Testing for statistical hypothesis, we use SPSS and E-Views and testing for research hypothesis, we make simple and multiple regression analysis.

Key Words: *Foreign capital, enterpreneurs, barriers relevant foreign capital*

□ Doç. Dr. Sakarya Üniv. İ.İ.B.F. Turizm İşletmeciliği Bölümü
□* Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniv. İ.İ.B.F. İktisat Bölümü
□** Öğr. Gör. Dr. Gaziantep Üniv. Nizip M.Y.O.
□** Öğr. Gör. Dr. Gaziantep Üniv. Nizip M.Y.O.

1. GİRİŞ

Ülkeler arasındaki sermaye hareketleri, ticaret ve yabancı yatırımların önündeki engeller, ulaşım ve iletişim maliyetleri azaldıkça, firmalarında neyi nerede ve nasıl üretecekleri ve kime satacakları konusundaki tercihleri genişlemektedir. Böylece, bir yandan sınırları uluslararasılaşan endüstri ve firmalar hızla çoğalırken, diğer yandan bu piyasalardaki rekabet sertleşmektedir. Hepsinden önemlisi firmaların ülke dışındaki yatırımları arttıkça uluslararası üretim de artmakta ve bu yatırımlar, yalnızca ulusal piyasaların genişlemesine katkıda bulunmayıp aynı zamanda daha büyük ve geniş ölçekteki bölgesel ve küresel piyasalarıda ortaya çıkarmaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye akımları küreselleşmenin ayrılmaz bir unsuru olarak dünya ekonomisine şekil veren faktörlerin başında gelmektedir. Uluslararası şirket birleşme ve devralmalarının yönlendirdiği doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye akımları son yıllarda dünya ekonomisinin toplam gayrisafi yurtiçi hasılası, mal ve hizmet ihracatı gibi önemli bazı göstergelerinden çok daha hızlı bir büyüme kaydetmiştir.

Yabancı sermaye yatırımlarının ülke ekonomisine getirdiği faydalar üretim ve istihdamdaki artışla sınırlı değildir. Bu gün belli sektörlerde uluslararası rekabet gücüne sahip bir çok ülke büyümesinde yabancı sermayeden etkin bir şekilde yararlanmış olanlarıdır. Yabancı sermaye beraberinde, teknoloji transferi, yönetim kültürü, verimlilik artışı, kalite standartları, uluslararası üretim ve pazarlama ağlarına erişim ve ar-ge çalışmaları gibi unsurları getirerek iç pazarlardaki standartları yükseltmekte ve rekabeti arttırmaktadır. Yan sanayilerin gelişimine katkıda bulunarak güçlü tedarikçi zincirlerinin oluşturulmasını sağlamaktadır.

Yabancı sermaye yatırımlarının ülke ekonomisine ve uluslararası rekabet gücüne olan katkılarını özümsemiş olan ülkeler arasında son 10 yıldır büyük bir çekişme yaşanmaktadır. Çoğu ülke yatırım ortamlarını iyileştirmek üzere çeşitli programları reform çalışmalarını başlatmışlardır. Ülkelerin bu konudaki çabalarını;

- Doğrudan yabancı yatırımları düzenleyen yasal çerçevenin geliştirilmesi,
- Yatırım ortamının iyileştirilmesi,
- Ekonomik değişkenlerin düzeltilmesi olarak sınıflandırabiliriz. Söz edilen ülkeler arasında bu çalışmaları çok daha önce hayata geçirerek kalkınma planlarında yabancı sermaye yatırımlarına stratejik önem veren ve bugün yabancı sermayeyi büyümenin, ihracatın ve üretimin itici gücü haline getirebilmişlerdir.

1.1 YABANCI GİRİŞİMCİLİĞİ ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Yabancı sermeye geniş bir yelpazede yer alan birçok değişken tarafından etkilenmektedir. Sosyal, ekonomik, politik ve teknik bir çok faktörün etkisinde olan yabancı sermayenin bu koşullardan her birinin değişiminde ya da ayrı ayrı veya bazıları birlikte olmak kaydıyla bu koşullarda meydana gelen değişimlere göre yabancı sermayenin nasıl hareket edeceği iyi analiz edilmelidir. Bu çalışmada, araştırma kapsamı bağlamında bazı faktörler irdelenecektir. Bunlar; krizler, vergiler, yüksek girdi maliyetleri, kayıt dışı ekonomi, yolsuzluk, rekabet, gelişmişlik düzeyi, faiz ve enflasyon gibi faktörlerdir.

1.1.1. Krizler

Son yıllarda ekonomilere yönelen yabancı sermaye girişlerindeki hızlı artış ve azalışların, makro ekonomik büyüklükler üzerinde yaratacağı etkilere bağlı olarak, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde görülen finansal krizlerin

oluşumunda veya derinleşmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Stiglitz, 2000: 1075). 1970 öncesi dönemlerde gelişmekte olan ülkeler ithal ikameci politikalar izlemiş ve dış finansman ihtiyaçlarını büyük ölçüde devletten devlete yardımlarla ve uluslararası resmi kuruluşların desteği ile karşılamışlardır. Bu dönemlerdeki krizler genellikle döviz darboğazlarından ve üretim için gerekli ithalatın yapılamamasından kaynaklanmıştır (Celasun, 2001: 162). 1980'li yıllara gelindiğinde söz konusu ülkelerin büyüme performanslarını sürdürebilmeleri için, dış kaynaklara olan gereksinimleri artmış ve değişen koşullarda ödemeler dengesi krizleri yerini borç krizlerine bırakmıştır (Tuncer, 2001: 43).1990'lara gelindiğinde dış ticaret politikalarını serbestleştiren ve mali sektörlerini dışa açan orta gelirli ülkelerin çoğunluğunun dış kaynak kullanımları da artmıştır.

1.1.2. Yüksek Vergiler

1980'li yıllardan itibaren doğrudan sermaye yatırım türlerinde meydana gelen değişme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte bankacılık gibi hizmet sektörünün de yabancı yatırımlar içerisinde yer alması sonucu hangi tür yabancı sermaye yatırımlarının vergisel teşviklerden etkilendiği sorusunu gündeme getirmektedir. Gerçekte vergisel teşviklerin yabancı yatırımlar üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı savunulmaktadır. Ancak, 1985-1994 dönemi arasında Karaib Adaları gibi güney Pasifik'teki vergi cennetlerinin 200 milyar dolar düzeyindeki yabancı sermayeyi çekmeleri bu konuda farklılıkların olduğunu göstermektedir (Morisset-Pirnia, 2000:12). Bu durumda, vergiye bağlı teşviklerin yabancı yatırımı çekmede etkisinin olmadığını söylemek yanlış olacaktır. Vergi politikalarının ve teşviklerin bazı yabancı yatırımları bazı dönemler oldukça önemli bir biçimde etkiledikleri açıktır. Teşviklerin yabancı yatırımlar üzerindeki etkileri incelenirken öncelikle yabancı yatırım türlerine dikkat etmek gereklidir. Bu amaçla yapılan çalışmalar incelendiğinde giyim ve imalat sektöründeki firmalar gibi ihracat merkezli firmalar uluslararası pazarda daima yüksek bir rekabet içerisinde bulunduklarından maliyeti artırıcı bütün etkenlere karşı son derece hassas olmaktadırlar. Dolayısıyla bu tür firmalar vergisel teşviklere en fazla reaksiyon gösteren yabancı yatırımlar içerisinde yer almaktadırlar. Ayrıca vergisel teşvikler, doğası itibariyle yeni firma oluşumunda da önemli etkilere sahiptirler. Örneğin Rolfe'un yapmış olduğu çalışmaya göre teşvikler, firmaların kuruluş maliyetlerini önemli ölçüde azaltabilmektedir (Benk, 2003:5).

Coyne tarafından vergisel teşviklerin etkilerini inceleyen bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaya göre küçük işletmeler büyük firmalar nazaran teşviklere karşı daha duyarlıdırlar. Çünkü bu tür firmalar vergiden kaçabilmek için karmaşık finans ve insan kapasitesine sahip değildirler. Dolayısıyla vergi, küçük işletmeler için önemli bir maliyet unsurudur (Morisset-Pirnia, 2000:8). Oman tarafından yapılan çalışmada özellikle otomotiv sektöründe faaliyet gösteren büyük firmaların yatırıma başlamadan önce ev sahibi ülke ile sağlayacağı vergisel avantajları görüşmekte olduklarını yapılan gizli anlaşmalarla yatırıma başladıklarını ifade etmiştir (Oman, 2000:42).

Son olarak vergisel teşviklerin e-ticaret, sigorta ve bankacılık hizmetleri sunan firmalar üzerindeki etkilerinden bahsetmek gerekmektedir. Düşük vergi oranlarını kullanan ülkeler bu tür firmalara vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı yapma fırsatı sunmaktadırlar. Bu tür firmaların vergi beyannameleri incelendiğinde çok ve düşük gelir elde ettikleri gözükmektedir. Gerçekte bu tür firmalar gerçekte gelirlerinin büyük bir kısmını düşük vergi oranı uygulayan ülkelere aktararak gelirlerini vergilerin

olumsuz etkilerinden soyutlayabilmektedirler. Ayrıca bazı ülkeler Çokuluslu firmalara karlarını ana merkezlerinin bulundukları ülkeye gönderme imkanı da sağlamaktadırlar (Hınes-Hubbard, 1999:32). Pratikte bu stratejiler vergi cenneti ülkelerin yabancı sermaye yatırımlarını çekmede başarısı olarak gösterilmektedir. Vergisel teşvikler, yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmede oldukça başarılı ve etkin bir biçimde kullanılsalar bile bünyelerinde bir takım maliyet unsurları taşımaktadırlar. Söz konusu maliyet unsurlarını uluslararası ve ulusal açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

Vergisel teşviklerin uluslararası açıdan oluşturduğu ilk ve en önemli maliyet unsuru zararlı vergi rekabetidir. Vergi uzmanı Wallace Oates'e göre, zararlı vergi rekabeti bazı ülkelerde uygulanan vergi sistemlerinin öteki ülkelerin vergi matrahlarını etkileyecek düzeyde negatif dışsallık yaymasıdır (Oates, 2001:507). Vergisel teşviklerin yoğun ve uluslararası normlardan uzak bir biçimde kullanılması sonucu ortaya çıkan vergi rekabeti diğer ülkelerin vergi matrahlarını olumsuz yönde etkileyeceği için söz konusu ülkelerde refah kaybına neden olacaktır. Bunun yanı sıra yabancı yatırımcıya sağlanan vergisel teşvikler sonucu ev sahibi ülkeden yabancı yatırımcının kasasına ekstra bir kazanç aktarımı olmaktadır. Yabancı yatırımcı elde ettiği bu gelirin vergisini kendi ülkesinde ödeyeceği için bu olay aslında ülkelerarası gelir transferinden farklı bir durum değildir. Ayrıca vergisel teşvikler sonucu yabancı sermaye yatırımlarının dünya üzerindeki dağılımı da olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu durum küresel kaynakların etkin bir biçimde kullanılmamasına neden olmaktadır.

Ulusal bazda incelendiğinde vergisel teşvikler temel olarak dört maliyet unsurunu beraberinde getirmektedirler. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür (Zee ve Diğerleri, 2002:1501);

-Vergisel teşvikler, teşvik sağlanan yatırımlar ile teşvik sağlanmayan yatırımlar arasında önemli çarpıklıklar meydana getirmektedir. Bu durum sonucunda teşvik uygulanmayan yatırımlar ya kayıt dışına kaymakta yada vergi kaçırma yoluna gitmektedirler,

-Vergisel teşvikler uygulanarak belli bir düzey vergi gelirinden vazgeçilmiş olunmaktadır,

-Teşviklerin uygulanması idareye bir takım yükler getirmektedir,

-Vergisel teşvikler kullanımları ile ilgili olarak suiistimallere açık olduklarından yolsuzluk ve rant kollama gibi sosyal maliyetleri bünyelerinde taşımaktadırlar

1.1.3. Yüksek Girdi Maliyetleri

Her girişim kar amaçlıdır ve kar elde etmeye engel olan bütün faktörlerden olumsuz etkilenir. Bu açıdan düşünüldüğünde, üretimin önemli bir unsurunu oluşturan girdi maliyetlerine karşı girişimin hassasiyeti açıkça ortadadır. Girdi maliyetleri içinde, işçilik, hammadde, teknoloji ve enerji ilk sırada gelen ekonomik değerlerdir. Doğal kaynaklar açısından zengin olmak maliyetlerin azaltılması açısından yeterli değildir. Örneğin doğal kaynaklar açısından zengin olan Türkiye'de, mevcut enerji kaynaklarının kalkınma için gerekli olan ölçüde ve kalitede enerjinin sağlanmasında yetersiz kalması, Türkiye'nin bu alanda yüzde 65 oranında dışa bağımlı olması sonucunu doğurmuştur.

1.1.4. Kayıtdışı Ekonomi

Kayıtdışı ekonomi farklı ekonomilerde farklı boyutlarda ortaya çıkmış bir olgudur. Kayıtdışı ekonomi genelde olumsuz olarak algılanmakla beraber, bunların olumlu sonuçları olduğu da belirtilmektedir. Kayıtdışı ekonominin olumlu etkileri arasında, ekonomik hayata ve birey refahına yaptığı katkılar ileri sürülmektedir. Kayıtdışı ekonomi vergi

dışı ekonomi anlamına geldiğinden dolayı, bu uygulamanın yaygın olduğu sektörde fon birikimine ve bu yolla da istihdama katkı yaptığı ileri sürülmektedir. Kayıtiçi olduğu durumda vergi olarak devlete aktarılacak olan fonlar, kayıtdışılık durumunda işletmelerde yatırım olarak kullanılabilmektedir. Böylece, işletmelerin özsermaye kalemi yükselecektir. Daha bol kaynağa kavuşan firmalar faaliyet alanlarını ve istihdamı yükselttikçe hem kendileri yararlanacaktır, hem de dışsallık etkisi ile çevresel yarar sağlar ve ekonomiyi canlandırabilmektedir. Fonların kamu kesimi yerine özel kesimde kullanımı, ekonomiyi daha yüksek bir verimlilik düzeyine taşıyorsa, o durumda kayıtdışılığın ekonomiye yarar sağladığı da ileri sürelebilmektedir (Aydemir, 1995: 10).

Kayıtdışı ekonominin her koşulda kayıtiçi ekonomiye rakip olmayacağı görüşüde kayıtdışı ekonomi lehine ileri sürülmektedir. Buna göre, kayıtdışı ekonomi alanındaki faaliyetler, kayıtiçi faaliyetler dışlanmadan sürdürebileceği için, kayıtiçi faaliyetlerin kamu kesimine aktardığı fiskal ve parafiskal gelirlerde fazla bir azalma olmadan, ekonomide ilave istihdam sağlanmış ve gelir yaratılmış olabilmektedir (Özsoylu, 1996: 15). Kayıtdışı faaliyetler aynı zamanda vergi dışı olarak da sürdürüldüğünden aynı alanda faaliyet gösteren kayıtdışı ve kayıtiçi faaliyetler arasında net getiri farkı oluşacaktır. Söz konusu net getiri farkını törpülemeye yönelik piyasa mekanizması şu tür bir ayarlama gerçekleştirecektir. Kayıt içi faaliyetler de zamanla kayıtdışına kayacak ve kayıtiçi alanda sürdürülen faaliyetlerde verimlilik düşüşü gerçekleşecektir. Böyle bir sonuç ekonomi açısından tasvip edilebilir değildir.

Bu yaklaşım iki açıdan eleştirilebilmektedir. Birincisi, kamu sektörüne aktarılan fonların kullanımı sektör ölçütünde değil, verimlilik düzeyleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bir bütün olarak kamu kesimi ele alınmadan yapılan mikro karşılaştırmalar geçerli olamaz. İkinci olarak da, ekonomide bir kesim üzerinde vergi yükü varken öbür kesim kayıtdışılığını sürdürüyorsa, bu yapı verimsizlik göstergesi olarak kabul edilmelidir. Şöyle ki, vergi veren sektör vergiye rağmen, kayıtdışı sektörün yanında varlığını sürdürebiliyor ise, bu sektör kayıtdışı çalışan sektöre göre daha verimli demektir. Bu durumda, kayıtiçi sektörden enformel sektöre kaynak aktarımı ekonomideki genel verimliliği düşürecektir. Formel sektörün verimliliğini arttırabileceği halde vergi vermeme marjını kullanan kayıtdışı sektör ise, verimsizlik üzerinde faaliyetini sürdürmeye devam edecektir. Kaynakların daha düşük verimli alanlarda istihdamı ise, genel düzeyde verimsizliği ifade edecektir. Bunun sonucunda da ekonominin genel verimlilik düzeyi gerilemekte ve fiili gelir artışı potansiyel gelir yaratma kapasitesinin altında kalmış olacaktır. Başka bir ifade ile, kayıtdışılık yolu ile önü açılan sektörler genel verimliğin altında kaynak kullanma eğilimi içine girmiş olacaktır.

Kayıtdışı alanda çalışan işletmeler ölçek itibariyle genellikle küçük oldukları gibi, kayıtdışı alanda kalabilmek için de küçük kalmaya devam edecektirler. Bu eğilim, işletmelerin optimal boyuta ulaşmalarını engellediği gibi, ekonomide hem verimlilik kaybına neden olur, hem de ekonominin kayıt altına alınmasını güçleştirir. (Kırbaş, 1995: 15).

1.1.5. Yolsuzluklar

Bir organizasyonun fonksiyonlarını etkin olarak yerine getirebilmesinde temel prensip ekonomik kararların alınmasında kişisel veya aile ilişkilerinin rol oynamamasıdır. Kamu çalışanlarının rolüne ilişkin temel varsayım, bu kişilerin ne yaptıklarını bildikleri, sosyal refahı gerçekleştirmede

tarafsız davrandıkları ve kişisel çıkar peşinde koşmadıklarıdır. Bu bağlamda, kamu sektöründeki yolsuzluk politikacılar ve/veya kamu görevlileri uygunsuz ve yasal olmayan bir şekilde kendi kendilerini zenginleştirdiklerinde veya kendilerine emanet edilen kamusal iktidarı kötüye kullanarak bu amaca yaklaşmaya çalıştıklarında gözlemlenebilen bir olgudur (Rose-Ackerman,1997: 35).

Çürüme veya diğer adı ile yolsuzluk 1990 lardan sonra literatürde geniş yer almaya başlamıştır. Gerçekte yolsuzluk, oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Yaklaşık iki bin yıl önce Hindistan kralının veziri Arthasastra'nın çürüme ile ilgili bir kitap yazdığı bilinmektedir. Büyük Fansız düşünürlerden Dante, büyük İngiliz yazarlardan Shakespeare çürüme ve rüşvetle ilgili şikayetlerini dile getirmişlerdir. Türkiye, mirasçısı olduğu Osmanlı Devletinin son döneminde rüşvetin oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Yolsuzluk tercihleri saptırdığı için zararlıdır. Kamusal alandaki kararların çoğu kamusal mallar için alınmaktadır. Kaynakların etkin kullanımı hükümetin güvenilirliği ve etkinliği için gereklidir. Kamu menfaati yerine küçük kişisel çıkarların peşinde koşmak, geniş toplum kesimleri üzerine önemli bir maliyet yüklemektedir (Tanzi, 1997: 20).

Bu noktada şu örnekler verilebilir; Kamusal edinim sürecinde eğer yolsuzluk varsa vergi verenlerin parası gereksiz projelerin finansmanında kullanılacaktır. Mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki maliyetlerin artışıyla ekonomik hayat zarar görecektir. Ekonomik olarak sürdürülebilirliği ve uygunluğu olmayan verimsiz yatırım projelerinin desteklenmesiyle ülkenin hemen her alandaki standartları düşecektir. Ayrıca o ülkenin bağımlılığı ve yoksulluğu artacaktır. Son ekonomik araştırmalar yüksek seviyedeki yolsuzlukla ekonomik büyüme arasında tersine bir ilişki olduğunu göstermiştir (Mauro, 1995: 681). Ayrıca yasal olmayan ödemeler hem maliyetleri arttırmakta hem de kamusal mal ve hizmetlerin kalitesini % 50 den % 30'lara varan oranlarda azaltmaktadır (Wade, 1982: 287).

1.1.6. Rekabet

Yabancı yatırımlardaki artışlar ve sağladıkları imkanlar ülkeler tarafından görülmüş ve hükümetler bu yatırımları kendi ülkelerine çekebilmek adına kıyasıya rekabet içine girmişlerdir. Ülkelerarası rekabetin ötesinde dünyanın bir çok ülkesinde bölgeler arası rekabetin söz konusu olduğu görülmektedir. Dünyanın bir çok ülkesi yatırım cazibelerini arttırıcı politikalarının kalitesini gün geçtikçe arttırmakta, yatırım ikliminin iyileştirilmesine yönelik reformlar uygulamakta, en etkili enstrümanları geliştirmeye çalışmaktadırlar (Muter-Kovancılar, 2002:2).

Teşvik rekabetinin ülkelerin teşvik sistemlerinin cazibesi ve etkinliği yönünde baskıları ortaya çıkarması ve kamu mali yapıları üzerinde önemli maliyetleri ifade eden sonuçlara yol açabilmesi, teşvik paketlerinin ve programlarının hesabının iyi yapılmasını gerektirmektedir. Aksi halde kaynak kullanımı verimsizleşebilecek ve kaynak yetersizlikleri artabilecektir. Dolayısıyla yatırım teşviklerinin etkinlik hesapları yapılmalı, maliyet ve faydaları iyi kıyaslanmalı, etkinliğini yitiren ve yanlış yönlendirmelere yol açan teşvik araçları yenileriyle değiştirilmeli veya yeniden düzenlenmelidir. Bu tür analizler en azından yabancı yatırım projelerinin toplam faydalarını ve sadece kamu maliyesi açısından değil bununla birlikte tüm ekonomi açısından toplam maliyetlerini ortaya koyacaktır (UNCTAD, 2003: 25).

1.1.7. Ahlaki ve İnsani Gelişme

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1990 yılında

oluşturulan bu yeni endeks, kişi başına milli gelir yanında sosyal gereksinimleri ve siyasal haklara sahip olmayı da içerdiğinden İnsani Gelişme Endeksi olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelerde bu endeksin düşük olduğu görülmektedir.

1.1.8. Yüksek Enflasyon

Enflasyon oranının yüksek ve dalgalı olduğu bir ekonomide ortaya çıkan belirsizlikler sonucunda reel getirisi sabitlenmemiş her türlü yatırımın reel getirisinin de belirsiz olacağı kaçınılmaz bir durumdur. Ortaya çıkan bu belirsizlik bireylerin ve firmaların uzun vadeli sözleşmeler yapmasını zorlaştırmakta ve bunun sonucunda da yatırım harcamalarının azalmasına yol açmaktadır. Yatırımların borçlanma yolu ile finanse edildiği bir ortamda enflasyondaki dalgalanmaların yol açtığı risk primi yatırım maliyetlerini de artıracaktır. "Net Şimdiki Değer" analizi ile yatırım kararı alan firmaların enflasyondaki dalgalanmalara bağlı olarak faiz dalgalanmaları ile karşı karşıya kalmaları ise yatırım kararlarının ertelenmesine yol açan bir unsur olacaktır (Pyndick ve Solimano, 1993:259).

Enflasyonun etkin kaynak dağılımını ve dolayısıyla yatırımları olumsuz yönde etkilediği bir başka kanal ise göreli fiyat değişimleridir. Eksik bilgininin ve fiyat katılıklarının varolduğu bir ekonomide genel fiyat seviyesindeki artışın nominal veya reel kaynaklı faktörler olduğunu belirlemek güçlü olacaktır (Fischer, 1981: 381). Bu durum karşısında, herhangi bir fiyat hareketinin kaynağının belirlenememesi ve buna uygun tepkinin ortaya çıkamaması göreli fiyatlarda önemli dalgalanmalara yol açarak ekonomide kaynak dağılımının bozulmasına neden olacaktır. Andres ve Hernando'nun (1997) yılında bu alanda yaptıkları çalışmanın bulgularına göre; yüksek enflasyon oranının fiyatların bilgi oluşturmasını engellemesi sonucunda ekonomik ajanların bilgi toplama ve kendilerini fiyat dalgalanmalarının yaratacağı zararlardan koruma maliyetleri de artacaktır. Enflasyon oranının yüksek ve dalgalı olduğu bir ortamda göreli fiyat hareketlerinin bilgi aktarma özelliğinin yok olması ekonomik etkinliği azaltmakta ve bu durum sonucunda büyüme olumsuz etkilenmektedir (Friedman, 1977: 451).

Yabancı girişimciyi ürküten en önemli etmenlerden biri olarak enflasyon gösterilmektedir. Yabancı sermaye düşük enflasyonlu ülkeleri seçmektedir. Yüzde 2.1 enflasyonun olduğu ABD'nin yılda 40 milyar dolar, yüzde 1.4 enflasyonun olduğu Belçika'nın 31.3 milyar dolar, yüzde 2.6 enflasyonun olduğu İspanya'nın 25.6 milyar dolar, yüzde 2 enflasyon bulunan Hollanda'nın yılda 19.7 milyar dolar, yüzde 3 enflasyonun yaşandığı İngiltere'nin yılda 14.6 milyar dolar yabancı sermaye çektiği görülmektedir. Yıllardır iki haneli enflasyon ile boğuşan Türkiye'nin 2003 yılında sadece 600 milyon dolarlık yabancı sermaye çektiğine işaret edilmektedir. 2005 yılında Türkiye'de enflasyon düşüşüne paralel olarak yabancı sermaye miktarlarının da arttığı görülmektedir.

1.1.9. Faiz Oranları

Ekonomi kırılgan, riskler yüksek olunca yabancı yatırımcı yatırım için değil, rant geliri elde etmek için gelmektedir. Türkiye yıllardır yabancı sermayeyi yeterince çekememekte spekülatif kazançların cenneti olma konumunu sürdürmektedir. 2001 yılın Eylül ayında dönemin kuru olan 1 milyon 386 bin liradan 1000 dolar bozdurup eline geçen 1 milyar 386 milyon lirayı bankalarda değerlendiren yabancı bir yatırımcı 2004 yılı Ağustos ayına geldiğinde parasını 4 milyar 929 milyon liraya çıkarabilmektedir. Bu da dönemin dolar kurundan (1 milyon 506 bin lira) çevrildiğinde yatırımcının eline 3 bin 273 dolar geçtiği anlamına gelmektedir. 2005 yılına gelindiğinde faiz düşüşüne paralel

olarak yabancı sermaye yatırımlarında artış görülmektedir.

2. GİRİŞİMCİLERİN YABANCI SERMAYEYE BAKIŞ AÇILARINA YÖNELİK ARAŞTIRMA

Çalışmanın ana problemi " girişimcilerin algılamalarına dayalı olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bir ülkeye gelmesini etkileyen faktörler ve yabancı sermayenin ülke ekonomisi üzerindeki sağladığı katkı nedir" sorusudur. Bölgesel gelişmede yabancı sermayenin rolü nedir? Gaziantep iline doğrudan yabancı sermayeye akışının sağlanmasında nasıl bir yol izlenmesi başarıyı sağlayacaktır? Gibi sorulara cevap aramaktır. Bu ana problem paralelinde kavramsal ve teorik perspektiften doğrudan yabancı sermayeyi açıklamak ve Gaziantep sanayi işletmelerinin yapılacak uygulamayla, Doğrudan Yabancı Sermayenin bölge tercihinde ne gibi bir öneme sahip olduğunu ortaya koymak araştırmanın amaçlarından biridir. Türkiye'de yatırımların arttırılması ulusal ekonomik büyüme ve kalkınma politikasının en önemli unsurlarındandır. Türkiye de uygulanmakta olan ekonomi programında iç kaynakların mobilize edilmesi kadar, ulusal dinamikleri destekleyen yabancı yatırımların arttırılması da önemli bir role sahiptir.

2.1. ARAŞTIRMANIN MATERYAL VE YÖNTEMİ

Gaziantep sanayisinde faaliyet gösteren girişimcilerin yabancı sermayeyi nasıl algıladıkları ve yabancı uyruklu işverenlerin yatırım yeri tercihinde ne gibi faktörleri ön planda tuttuklarına dair görüşleri bu araştırmanın ana çatısını oluşturmaktadır. Araştırma Gaziantepte faaliyet gösteren yerli ve yabancı girişimcileri kapsamaktadır. Uygulama kısmında Gaziantep ilinde faaliyet gösteren işletmelerde yapılan anketler sonucu elde edilen veriler kullanılmıştır. Kullanılan anket, 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yanıtlayıcıların demografik bilgilerini belirlemeye yönelik kategorik ölçek kullanılarak sorular oluşturulmuştur. İkinci bölüm ise yabancı sermaye ve yabancı girimcinin yatırım yaparken göz önünde bulundurduğu faktörleri irdelemk üzere bir dizi sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm sorularında cevaplandırıcıların değer yargılarına katılımını belirleyen, likert ölçeğine göre tasarlanmış ve 1 den 5 e doğru cevaplandırıcı için en uygun olan bir seçeneğin işaretlenmesine yönelik sorulardan oluşmuştur. Anketlerin uygulandığı işletmeler Gaziantep ilinde faaliyette bulunan Tekstil, Gıda, Petro-Kimya, Diğer İmalat sanayi ve Hizmetler sektöründeki işletmelerdir. Anketler görüşme yöntemi ile belirlenen örnekleme uygulanmıştır. Gaziantep'te faaliyette bulunan yaklaşık 1300 firmayla iletişim kurularak veriler toplanmıştır. Ancak bu firmaların bir çoğu anketleri cevaplamayı red etmiş, diğer bir kısmı ise sağlıklı kodlama yapmadığı için değerleme dışı bırakılmıştır. Toplam olarak değerlemeye alınan anket sayısı 239'dur.

2.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Çalışmanın temel hipotezi, doğrudan yabancı girişimcilerin yatırım yapacağı bölgelerde önemle üzerinde durdukları hususları belirlemektir. Bu hipotez çerçevesinde alt hipotezler kurularak toplanan verilerin bu konuda oluşturulacak bilgi birikimine katkı sağlamak için ayrıntılar vermektir. Bu araştırmada, yabancı girişimcilerin bölge tercihinde global ve yöresel belirleyicilerine yönelik araştırma hipotezleri de kurulmuştur.

1. Hipotez: Yabancı sermaye yatırımlarının yeterince gelmemesinde yerel maliyetler etkili olmaktadır.

2. Hipotez: Yabancı sermayenin gelmemesinde lojisitik faktörler etkili olmaktadır.

3. Hipotez: Yeterince yabancı sermayenin gelmemesinde sosyal faktörler etkili olmaktadır.

4. Hipotez: Makro ekonomik koşullar yabancı sermayeyi olumsuz etkilemektedir.

5. Hipotez: Politik koşullar yabancı sermaye hareketini belirlemede etkilidir.

6. Hipotez: Yabancı sermaye hareketini belirleyen değişkenler arasında etkileşim vardır..

Bu hipotezlerin test edilmesi aşamasında, ANOVA, t-testi ve korelasyon analiznden faydalanılmıştır.

2.3. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

Verilerin analizide öncelikle araştırmada kullanılan veri toplama aracının iç ve dış güvenirliği test edilmiştir. Yapılan güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin güvenilir olduğu saptanmıştır. (Cronbach's Alpha:,765)

Betimleyici değişkenere ait istatistikler

Ardından veri toplama aracında kullanılan betimleyici değişkenlere ilişkin tanımlayıcı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-1: Betimleyici Değişkenlere Ait İstatistikler

	T.C. Uyruklu		Yabancı Uyruklu	
Yasgrup	Frekans	%	Frekans	%
20- 27 yaş	40	17,9	1	6,7
28-35 yaş	72	32,1	4	26,7
36-45 yaş	68	30,4	8	53,3
46-55 yaş	30	13,4	1	6,7
> 55	14	6,3	1	6,7
Toplam	224	100,0	15	100

	T.C. Uyruklu		Yabancı Uyruklu	
Cinsiyet				
Erkek	219	97,8	15	100,0
Kadın	5	2,2		
Eğitim				
İlkokul	23	10,3	0	0
Ortaokul	22	9,8	2	13,3
Lise	70	31,3	1	6,7
Üniversite	109	48,7	12	80,0
Toplam	224	100,0	15	100,0

Ankete katılanların kategorize edilmiş yaş dağılımına bakıldığında, 20-27 yaş arasında %17,9'u Türkiye uyruklu ve %6,7'si yabancı uyrukludur. 28-35 yaş arasında %32,1'i Türkiye uyruklu ve %26,7'si yabancı uyrukludur. 36-45 yaş grubuna bakıldığında, %30,4'ü Türkiye uyruklu ve %53,3'ü yabancı uyrukludur. 46-55 yaş grubuna bakıldığında, %13,4'ü Türkiye uyruklu ve %6,7'si yabancı uyruklu olduğu görülmektedir. 55 yaş üstündeki ankete katılanların ise %6,3 ile %6,7 arasında olduğu görülmektedir.

Ankete katılanların %97,8'i erkek işverenler, %2,8'si ise kadın işverenlerden oluşmaktadır.Ankete katılan Türk uyrukluların %10,3'ü ilokul, %9,8'i ortaokul, %31,3'ü lise, %48,7'sı üniversite eğitimine sahiptirler. Ankete katılan yabancı uyrukluların ilkokul mezunu olanı bulunmamakta, %13,3'ü ortaokul, %6,7'si lise, %80'i ise üniversite mezunudur.

Tablo-2: Yabancı girişimin önündeki engellere ilişkin tanımlayıcı istatistiklerin uyruk değişkeni açısından karşılaştırması

	Girişimci Yerli		Girişimci Yabancı		ANOVA
	Ort.	Std.S.	Ort.	Std.S.	Sig.
Yolsuzluklar	3,64	1,45	2,87	1,51	,048*
Özelleştirmedeki aksaklıklar	3,55	1,37	3,20	1,47	,337
AB ile uyumun gecikmesi	3,32	1,42	3,20	1,74	,752
Hukuksal altyapıdaki eksiklik ve aksaklıklar	4,06	1,28	4,13	1,36	,826
Vergilendirmedeki eksiklik ve aksaklıklar	4,26	1,12	3,27	1,58	,001**
Kur garantisinin olmaması	3,60	1,50	3,60	1,40	,996
Enerji sorunları veya enerjinin pahalı olması	4,26	1,23	3,33	1,76	,006**
Ekonomik istikrarsızlık	3,89	1,33	2,73	1,75	,002**
Politik istikrarsızlık	3,62	1,48	3,40	1,45	,584
İşçi ücretlerinin yüksek olması	2,30	1,55	1,93	1,62	,373
Kalifiye işçi bulunamaması	2,93	1,59	2,93	1,83	,991
Yüksek düzeyde sendikalaşmanın olması	2,37	1,47	2,53	1,55	,680
Kişisel gelirin yüksek olmaması	2,04	1,41	1,93	1,39	,785
Yeterli lojistik ve ulaşım altyapısının olmaması	2,95	1,55	2,27	1,44	,101
Kültürel farklılıklar	2,39	1,43	2,47	1,64	,839
Dinsel farklılıklar	2,17	1,42	2,47	1,64	,439
Özendirici devlet teşviklerinin olmaması	3,31	1,56	2,93	1,67	,366
Coğrafik konum ve yerşekilleri	2,35	1,52	2,60	1,50	,535
Yeterli alt yapının olmaması	2,59	1,45	2,40	1,35	,623
Yabancılar için uygun yaşama ortamının bulunmaması	2,59	1,52	2,47	1,41	,761
Girişimcilerin yabancılarla ortak olmak istememeleri	2,96	1,58	2,53	1,19	,302
İlgili bölgeye ilişkin tanıtımının yetersizliği	3,70	1,41	4,13	1,25	,248
Yeterli teşviklerin sağlanmaması	3,89	1,36	3,27	1,49	,088
Bölgedeki terör ve benzeri yıkıcı faaliyetler	2,13	1,37	1,87	1,46	,474
Gaziantep ilinin limanlara olan uzaklığı	2,99	1,52	2,20	1,66	,055
Yeterli yabancı sermaye olmayışı	1,47	1,06	1,73	1,28	,354
Sosyal yapı	2,51	0,70	2,44	0,79	,712
Yasal prosedürler	3,96	0,92	3,53	0,97	,086
Ekonomik yapının genel durumu	3,17	0,72	2,73	0,79	,025*
Teknolojik altyapı	3,26	0,90	2,89	1,04	,129
Politik gelişeler	3,02	0,91	2,82	1,13	,419
Lojistik unsurlar	3,00	0,89	2,80	0,86	,474

** Significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Significant at the 0.05 level (2-tailed).

Ankete katılanların yabancı girişimin önündeki engellere uyruk değişkeni açısından bakıldığında, yerli girişimcilerin en büyük engel olarak gördükleri %4,26 ile vergilendirmedeki eksiklik ve aksaklıklar ile enerji sorunları ve enerjinin pahalı olması, %4,06 ile hukuksal altyapıdaki eksiklik ve aksaklıklar, %3,96 ile yasal prosedürler, %3,89 ile yeterli teşviklerin sağlanmaması ve ekonomik istikrarsızlık, % 3,70 ile ilgili bölgeye ilişkin tanıtımının yetersizliği, %3,64 ile yolsuzlukları en büyük engeller olarak görmektedirler.

Ankete katılanların yabancı girişimin önündeki engellere uyruk değişkeni açısından bakıldığında, yerli girişimcilerin en büyük engel olarak gördükleri; %4,13 ile hukuksal altyapıdaki eksiklik ve aksaklıklar ile ilgili bölgeye tanıtımın yetersiz yapılması, %3,60 ile kur garantisinin olmaması, %3,53 ile yasal prosedürler, %3,40 ile politik istikrarsızlık, %3,33 ile enerji sorunları veya enerjinin pahalı olması, % 3,27 ile yeterli teşviklerin sağlanamaması ile vergilendirmedeki eksiklik ve aksaklıklar, %3,20 ile özelleştirmedeki aksaklıklar ile Avrupa

Birliğine uyumun gecikmiş olması da en büyük engeller olarak görülmektedir.

Tablo-3: Yabancı Girişimine İlişkin Engeller Arası Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Yolsuzluk	1							
2 Özelleştirmedeki aksaklıklar	,297(**)	1						
3 Hukuki eksiklik	,252(**)	,260(**)	1					
4 Vergilendirme sorunları	,259(**)	,166(*)	,476(**)	1				
5 Ekonomik istikrarsızlık	,246(**)	,201(**)	,316(**)	,355(**)	1			
6 Politik istikrarsızlık	,152(*)	,207(**)	,163(*)	,235(**)	,569(**)	1		
7 Dinsel farklılık	-,024	,092	,110	,003	-,002	,035	1	
8 Eksik alt yapı	,191(**)	,038	,134(*)	,107	,146(*)	,225(**)	,143(*)	1
9 Yabancılar için uygun yaşam alanı	,022	,071	,070	,105	,066	,077	,292(**)	,286(**)

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Yabancı girişimcilerin algıladığı engellere ilişkin korelasyonlar incelendiğinde, girişimcilerin "dinsel farklılıkları" ve "yabancılar için uygun yaşam alanları" faktörlerini hiçbir faktör grubuyla ilişkilendirmedikleri görülmaktadir. Bu iki faktörün yabancı girişimciliğin önündeki engellerle ilişkilendirilmemesi bu faktörleri engel grubu içerisinde değerlendirmekten alıkoymaktadır. Ancak diğer bir çok engelleyici faktör arasında anlamlı düzeyde korelasyonlar mevcuttur (**= p<0,01; *= p<0,05).

Tablo-4: Uyruk Değişkenine Göre Sınıflandırılmış Engel Grupları Arası Korelasyonlar

		Ort.	Std.S	Sosyal	Yasal	Ekonomik	Teknoloji	Politik	Güvenlik
Sosyal	Yerli	2,51	0,70						
	Yabancı	2,44	0,79	1					
Yasal	Yerli	3,96	0,92	,257(**)					
	Yabancı	3,53	0,97	-,313	1				
Ekonomik	Yerli	3,17	0,72	,328(**)	,370(**)				
	Yabancı	2,73	0,79	,646(**)	,049	1			
Teknoloji	Yerli	3,26	0,90	,363(**)	,281(**)	,507(**)			
	Yabancı	2,89	1,04	,646(**)	-,024	,863(**)	1		
Politik	Yerli	3,02	0,91	,291(**)	,319(**)	,267(**)	,259(**)		
	Yabancı	2,82	1,13	,580(*)	,020	,361	,587(*)	1	
Güvenlik	Yerli	3,00	0,89	,396(**)	,158(*)	,324(**)	,394(**)	,321(**)	
	Yabancı	2,80	0,86	,460	,037	,581(*)	,630(*)	,541(*)	1
Girisimci	Yerli	18,88	3,31	,637(**)	,622(**)	,687(**)	,707(**)	,644(**)	,656(**)
	Yabancı	17,22	3,85	,706(**)	,204	,818(**)	,886(**)	,769(**)	,774(**)

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Girişimciliği engelleyen faktörlere ilişkin veriler, yerli ve yabancı girişimciler açısından değerlendirildiğinde ise, girişimcilik engellerine ilişkin farklı sonuçlara ulaşılmaktadır. Örneğin yerli girişimciler, sosyal engeller ile yasal engeller arasında bir ilişki kurarken yabancı girişimcilerin böyle bir ilişki

gözlemediği sonucuna varılmaktadır. Benzer durum, ekonomik-yasal, teknolojik-yasal, politik-yasal ve güvenlik-yasal engeller arasında da gözlenmektedir. Diğer girişimciliğin önündeki engel olarak belirlenen faktör grupları arasındaki ilişkiler de yukarıdaki tabloda görülmektedir.

Betimleyici değişkenler açısından farklılık gösteren değişkenlere ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında ise aşapğıdaki sonuçlara rastlanmaktadır.

- Girişimcilikte önemli olduğu kabul edilen değişkenler, girişmcilerin yaş grupları açısından farklılık göstermemektedir.
- Girişimcilikte önemli olduğu kabul edilen değişkenler, girişmcilerin cinsiyetleri açısından farklılık göstermemektedir.
- Girişimcilikte önemli olduğu kabul edilen değişkenlerden farklı dine mensup olmak değişkeni, girişmcilerin eğitim seviyeleri açısından açısından farklılık göstermektedir.
- Girişimcilikte önemli olduğu kabul edilen değişkenlerden, girişmcilerin uyruklarına göre farklılık gösteren değişkenler yukarıdaki tabloda gösterilmektedir.
- Girişimcilikte önemli olduğu kabul edilen değişkenlerden, girişmcilerin faaliyette bulundukları iş koluna göre göre farklılık gösteren değişkenler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo-4: Betimleyici Değişkenler Açısından Farklılık gösteren Değişkenlere Ait ANOVA Analizi

	F	Sig
Yolsuzluklar	3,111	,016*
Özelleştirmedeki aksaklıklar	3,616	,007**
Politik istikrarsısılık	2,448	,047*
Kalifiye işgücü olmaması	3,016	,019*
Altyapı eksikliği	3,867	,005**
Yabancı ortak istememe	2,610	,036*
İlgili bölgeye ilişkin yetersiz tanıtım	2,960	,021*

** Significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Significant at the 0.05 level (2-tailed).

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırma Gaziantep ilinde faaliyet gösteren işletme ve işverenlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına bakış açısını önemini ortaya koymaya çalışmaktadır. Yabancı sermayenin yerleşim yeri seçiminde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bölgesel dağılımıyla ilgili daha önceki çalışmaların kısıtlı olması bu çalışmanın yapılmasında önemli bir etken oluştur.

Yatırım alanlarını yabancı sermayeye dolayısı ile yabancı girişimcilere çekici kılabilmek için bazı düzenlemeler gerekmektedir. Bürokratik engellerin minumuma indirilmesi, yabancı yatırımcılara güven verilmesi gerekir. Aksi taktirde yabancı sermaye ülkeye gelme konusunda ürkek davranacaktır. Yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için alınması gereken ilk ve en önemli tedbir vergi sistemlerinin ulusal düzeyde, makro ekonomik çevreye uygun aynı zamanda uluslararası normlara göre düzenlenmesidir. Çünkü ülkelerin teşvikler konusunda rekabete girmeleri hem teşviklerin etkinliğini azaltmakta hem de ülke gelirinin büyük bir kısmının yabancı şirketlere doğru kaymasına neden olmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak önerilebilecek en iyi çözüm ülkelerin çok taraflı bir koordinasyon içerisine

girmeleridir. İkinci en iyi çözüm ise, uygulanan teşvik paketlerinin ülkelerin endüstriyel politikalarıyla doğru orantılı olması ve bu politikaların bütün yatırımcılar (yabancı ve yerli) tarafından desteklenmesidir. Bunun için ülkeler vergisel teşvikleri çok taraflı bir koordinasyon içerisine uygulamalıdırlar. Vergi ve girdi maliyetlerinin yüksekliği, yolsuzluğun büyük boyutlarda olması, kayıt dışılığın etkinliğinin yanı sıra, Türkiye'de yabancı sermayeli bir şirketin kuruluşunun da uzun zaman alması yabancı sermayenin girişine engel olmaktadır. Bulgaristan'da bir günde, İspanya'da müracaatın yapıldığı gün kurulabilmektedir.

Yabancı yatırımcılar, Türkiye'nin yabancı yatırımları gerçekten istediğinden emin değildirler. Yabancı sermayenin bir devlet politikası olarak kabul görülmediğine ve bürokrasinin içine sinmediğine inanmaktadırlar. Yabancı yatırımcılar, Türkiye'nin sunduğu yatırım teşviklerinin, enflasyonu ve yüksek işgücü maliyetini telafi etmekte yetersiz kaldığına inanmakta ve özellikle Orta ve Doğu Avrupa'da uygulanan vergi tatili, arsa tahsisi ve istihdam yaratma katkı payı gibi teşvikler ile kıyaslandığında geride kalındığını belirtmektedirler. Ayrıca, teşviklerin önemli bölümünün fiilen uygulanmadığı da belirtilmektedir. Türkiye'nin imajı ve tanınırlığı zayıftır. Diğer konularda olduğu gibi yabancı sermaye konusunda da yeterli düzeyde tanıtım yapılamamıştır. Türkiye mevcut üretim ve dağıtım ağlarından eşit koşullarda yararlanma, fikri mülkiyet haklarının tam olarak korunması, tekelleşme vb. açılardan henüz tam rekabet koşullarının oluşmadığı bir ülke konumundadır.

Analiz bulgularımızdan da anlaşıldığı gibi işverenlerin belirli bir kısmının doğrudan yabancı yatırımları doğru tanımlayamadığı gözlemlenmektedir. Bundan dolayı yabancı sermayenin ortak girişim şeklinde gelmesine olumlu katkıda bulunamamaktadırlar. Bu durumda gerek yerel kurumlar ve kuruluşlar gerek merkezi hükümet tarafında işverenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bazı işverenlerinde yabancı sermayeye karşı ürkek durduğu görülmektedir.

Gaziantep'te faaliyet gösteren işverenlerin eğitim seviyesi yükseldikçe doğrudan yabancı sermaye yatırımları hakkında bilinçlenme artmaktadır. Eğitim seviyesinin artmasına paralel olarak işletmenin dış ticaret hacminde de artış yaşanmaktadır. Genç nüfusun işveren konumunda olması bu işletmelerin daha çok aile işletmeleri olmaları ve yönetimin gençlere devredilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bulgularımıza göre genç ve yaşlı nüfusun yabancı sermayeye karşı ilgili oldukları ancak orta yaştaki işverenlerin daha az bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Yabancı uyruklu işverenlerin Türkiye ile ilgili olarak yolsuzluğun yabancı sermayeye engel olduğu görüşüne katılmadıkları görülmektedir. Türk uyruklular ise yolsuzluğun yabancı sermaye önünde engel olduğunu savunmaktadırlar. Bu farklılık yabancıların rüşveti yanlış algılamalarından kaynaklanabileceğidir. Ayrıca firmaların faaliyette bulundukları yıl sayısı yükseldikçe yabancı sermayeyi daha iyi algıladıkları görülmektedir. Personel bakımından işletmeler ele alınırsa orta ve büyük ölçekli işletmelerin yabancı sermayeyi daha iyi algıladıkları görülmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlarının çekilmesinde, kanunların uygulanması, kişisel güvenlik, yatırım atmosferini değiştiren keyfi hükümet tavrı, yolsuzluk, yabancı yatırıma karşı yapılan ayrım, güvenli ve düzenli mali sistemler, sermayenin serbest dolaşımı ve uluslararası standartlarda muhasebe ve tahkimdir. Yasaların ve düzenin temel sorunları olan yolsuzluklar, tanıtım yetersizliği ve maliyetler nedeniyle

yatırımcıların belirli ülkelerden kaçmasıyla sonuçlanabilmektedir. Birçok ülke bu sorunlara ulusal düzeyde yaklaşmaktadır; ancak irili ufaklı yolsuzlukların yaygın olması ve yerel küçük ölçekli engeller sebebiyle yatırımcılar ile ülkeler arasındaki ilişkiler olumsuz etkilenmektedir. Bu yerel engeller hem yönetimsel engelleri, örneğin yatırıma girişme ve başlama aşamasında onay ve lisans almayı, hem de işletimsel engelleri yani vergi, döviz, ithalat/ihracat prosedürlerini, iş ve sosyal güvenliği içermektedir.

Yabancı girişimciler tarafından aranan bu şartlar sağlıklı bir iş ortamı sağlamaktadır. Uluslararası yatırımcılar iş ortamlarındaki değişikliklere daha duyarlı olabilmektedirler. Yatırıma yardımcı bir ortam yaratmak için şeffaf ve fark gözetmeyen politikalar ile düzenleyici kurumsal çerçeveler oluşturmak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

AYDEMİR, Şinasi, **Türkiye de Kayıtdışı Ekonomi,** Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, 1995.

BENK, Serkan, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Vergisel Teşvikler, **Ekonomi ve Toplum**, Cilt:6, Sayı:1, 2003.

DTM, Dış Ticaretin Önündeki Engeller, 2002.

FİSCHER, **"Relative Shocks, Relative Price Variability and Inflation",** *Brookings Papers on Economic Activity*, 1981.

FRIEDMAN, Milton., **Nobel Lecture: Inflation and Unemployment**, Journal of Political Economy, 1977.

HINES James, HUBBARD, G., "Coming to Home to America: Dividend Repatriations by US. Multinationals", Taxation in the Global Economy, Edited By A. Razin and J. Slemrod, **Chicago University Press**, USA, 1990.

KIRBAŞ, Sadık, **Kayıtdışı Ekonomi, Nedenleri, Boyutları ve Çözüm Yolları, TESAV Yay.,** İstanbul, 1995.

PYNDICK, R. & SOLİMANO, A., **Economic Instability and Aggregate Investment,** NBER Macroeconomics Annual, 1993.

UNCTAD, **Investment and Technology Policies For Competitiveness: Review of successful Country Experiences,** Technology for Development Series. UN New York, 2003.

MAURO, Paolo. **Corruption and Growth**, Quarterly Journal of Economics, Vol. 110, 1995.

MORRISSET, Jacques, PIRNIA, Neda, "How Tax Policy and Incentives Affect Foreign Direct Investment", **World Bank Policy Research Working Paper**, No: 2509, December, 2000.

WADE, Robert. **The System of Administrative and Political Corruption: Canal Irrigation in South India**, Journal of Development Studies, 1982.

CELASUN, M., Gelişen Ekonomilerin Dış Kaynak Kullanımı, Finansal Kynaklar ve Türkiye Örneği, **Doğu Batı Dergisi**, , Sayı:17 2001.

FISCHER, Stanley, Relative Shocks, Relative Price Variability and Inflation, **Brookings Papers on Economic Activity**, 1981.

GÖKAL, İsmail, & ASLANTAŞ Mesut, Teknoloji Transferi: Türkiye İçin Bir Model Denemesi, DTM, 2002.

MUTER, Naci,, KOVANCILAR, Birol, **Doğrudan Yabancı Yatırımlara Yönelik Teşvik Rekabetinin Türk Kamu Mali Yapısı Üzerine Olası Etkileri: Türk Vergi Ve Teşvik Sistemine Yönelik Öneriler**, XIX. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, Mayıs 2004.

MAURO, Paolo, Corruption and Growth, Quaterly, **Journal of Economics**, V:109, 1995.

OATES, Wallace, "Fiscal Competition or Harmonisation? Some Reflections", **National Tax Journal**, September, 2001.

OMAN, C., "Policy Competition For Foreign Direct Investment: A Study of Competition Among Governments to Attract FDI", **OECD Development Centre Studies**, January, 2000.

ÖZSOYLU, Ahmet Fazıl, **Türkiye'de Kayıtgışı Ekonomi**, Bağlam Yayınları, Istanbul, 1996.

ROSE-ACKERMAN, S. *'Corruption and Development'*, Annual World Bank Conference on Development Economics,**The World Bank**, Washington, D.C.1997

STİGLİTZ, J. E., Capital Market Liberalization, Economic Growth and Instability, **World Development**, 2000.

TANZİ,V. & DAVOODİ, H. Corroption, Public Investment,and Growth, **IMF Working Paper,** 1997.

TUNCER, N., Para Krizleri ve Türkiye, **İktisat Dergisi**, sayı:410, 2001.

ZEE, H., Howell, STOTSKY, G., Janet, LEY, Eduardo, "Tax Incentives for Business Investment: A primer for Policy Makers in Developing Countries", **World Development**, Vol.: 30, No:9, 2002.

www.ato.org.tr., 15.04, 2005

www.atonet.org.tr., 02.11.2004